

Tidens tegn

Ideer og kommentar

NOTABENE

■ 87 år gamle **Jane Fonda** går i spissen for 550 amerikanske kunstnere og artister som gjenoppliver the Committee for the First Amendment – opprinnelig dannet i 1947 i protest mot mccarthyismen. Jane Fondas far, skuespilleren Henry Fonda, var medlem den gangen. Nå maner dattera til kamp: «De føderale myndighetene er nok en gang i ferd med å utføre en koordinert kampanje for å stille kritikere i regjeringen, i media, i rettsinstansene, akademien og underholdningsindustrien», heter det i et brev komiteen har publisert. «Jeg har sett krig, undertrykkelse, protester og motreaksjoner», uttaler Fonda. «Men jeg kan si at dette er det mest skremmende øyeblikket i livet mitt». Det eneste som kan hjelpe, sier hun, er solidaritet. ❧

→ land havnet i Ukraina, der de var med på nedslaktingen av jøder.

– Reddet nasjonen

– Burde finnene ha sagt ja til noen av Sovjets territoriale krav i 1939 for å unngå Vinterkrigen?

– Mannerheim mente man burde ha gjort noen innrømmelser. Men det var vanskelig, særlig denne basen russerne ville ha i Hangö ved innløpet til Finskebukta. Og bal-tiske land som inngikk avtaler om baser, ble jo ikke skånet. Det er ikke sikkert Stalin hadde gitt seg med noen landavståelser. Det har vært diskutert i ettertid om de burde ha kompromisset, men konklusjonen har vært at man gjorde det riktige.

På slutten av krigen, da finnene inngikk en fredsavtale med Sovjet, måtte Finland avstå landområder, blant annet Petsamokorridoren, som hadde gitt tilgang til havner i Barentshavet.

– Finland måtte avstå mye land, men berget nasjonen. Det var en urettferdig fred, men det reddet nasjonen. Det er selvfølgelig brutalt, men slik er det, sier Jentoft.

– *Gitt dine antydninger i boka om likheter mellom Finlands situasjon og dagens Ukraina-krig, mener du dette kan bli utgangen for Ukraina også?*

– Det skal ikke jeg si, det spørs jo. Det gjør jo det.

Finlandisering

I 1948 inngikk Finland Vennskaps-, samarbeids- og bistandsavtalen (VSB) med Sovjet, som sa at hvis en av partene ble militært truet av Tyskland eller land som var allierte med Tyskland, så skulle det være militære konsultasjoner. Den såkalte Paasikivi-linja i finsk politikk, som har fått navn etter landets president fra 1946 til 1956, betød at Finland ikke skulle føre en utenrikspolitikk som gikk imot Sovjets interesser. Politikken ble fulgt opp av Uhro Kekkonen fra Centerpartiet, som etterfulgte Paasikivi som president og ble sittende i 25 år til 1981.

– VSB-avtalen ble forstått slik at for eksempel tyske tropper i Norge kunne utløse krav om konsultasjoner. Finland var derfor opptatt av norsk basepolitikk. De var glade for at vi hadde våre sikkerhetspolitiske begrensninger.

– *Hvordan vurderes «finlandiseringen» i dag?*

– Kekkonen var i badstue og på jakt med de russiske pampene. Det var en måte å håndtere en stormakt på. Det gikk veldig bra.

– *Det ses ikke som uboldbar ettergivenshetspolitikk?*

– Det var litt slik rett etter Sovjetunionens sammenbrudd, men stort sett har man respekt for det Kekkonen gjorde. I dag får man for eksempel Kekkonen-øl i butikkene. Så han settes pris på.

bjorgulv.braanen@klassekampen.no

KRINGSJÅ

Suraj Milind Yengde setter Black Panthers over Gandhi.

Kasteløs panter

Yohan Shanmugaratnam (tekst), Christopher Olsson (foto)

I et klassesamfunn kan du som kjent gjøre klasse-reise. Men i et kastesamfunn, som i India, finnes det kun én mulighet til å gjøre kastereise. Først må du leve i tråd med rangen du er født inn i. Og så dør du – og håper på det beste i neste liv.

– Kaste er en evigvarende tatter-ning. Den er gravert inn i arven din av samfunnet gjennom kultur, religion og vaner, forklarer Suraj Milind Yengde.

Den indiske akademikeren og aktivisten, som nå er aktuell med boka «Caste: A Global Story», har mer enn teoretisk kjennskap til temaet. Yengde er nemlig selv dalit, altså en av de rundt 200 millioner kasteløse som er forvist til bunnen av det indiske samfunnshierarkiet.

Urene og urørbare

Klassekampen treffer Yengde på Melahuset i Oslo, som han gjestet onsdag for å snakke om boka. Der ser Yengde på kaste ikke bare som et flere tusen år gammelt indisk fenomen, men også i et internasjonalt samtidsperspektiv.

Han undersøker blant annet hvordan utvandring har ført til at tradisjonen har spredd seg til deler av Midtøsten, Karibia, Europa og Nord-Amerika, der praksisen ofte har vært skjult for storsamfunnet.

Samtidig gir Yengde en inngående beskrivelse av de kasteløses kamp, som han mener bør inspirere andre sosiale bevegelser i dag, også i Vesten.

Kastesamfunnet er organisert som en pyramide, der presteskaper (bramin) troner øverst. Deretter kommer konge- og krigerkasten (kshatriya), og under dem bønder, håndverkere og handelsfolk (vais-hya). Den nederste kasten består av arbeidere og tjenere (shudra). Under pyramiden, i et atskilt bunnsjikt, finner man de kasteløse.

De har også vært kalt paria, urene og urørbare. Dalit, som betyr knust, er likevel betegnelsen de har valgt selv og som brukes mest.

Bortført og truet

Suraj Milind Yengdes familie, som er buddhister, er fra byen Nanded i delstaten Maharashtra vest i India.

– *Hvor tidlig skjønte du hva kaste var?*

– Jeg vokste opp i en slum med andre daliter. Kaste var ganske

enkelt en del av bevisstheten og kulturen, lufta man pustet. Jeg visste at vi var kasteløse og fattige. Jeg visste også at det fantes braminner og andre høykastefolk, som ikke kom hjem til oss, svarer Yengde.

Han pleide å følge etter bestemor da hun dro på jobb, selv om hun ba han la være. Da så han den gamle kvinnen utføre en av de vanlige oppgavene daliter har, som er å reingjøre hjem og latriner. Håndtering av søppel og produksjon av murstein er andre jobber daliter gjør.

Yengde fikk likevel noen venner fra høyere kaster som han iblant lekte med. Da han var i tolvårsalderen, fikk han imidlertid en påminnelse om hvor grensene gikk.

– En dag kom en av disse vennenes onkler. Han bortførte meg, plasserte meg i en kjeller og truet meg. Han sa: Hvis du noen gang kommer tilbake til det huset, vil det få svært farlige konsekvenser, minnes Yengde.

– Jeg skalv. Jeg kjente

truslene i ryggmargen.

Uferdig frigjøringskamp

De færreste daliter kan oppnå sosial mobilitet slik Yengde har gjort. I dag er han forsker ved prestisjeuniversitetene Harvard i USA og Oxford i Storbritannia. På den måten har Yengde delvis fulgt i fotsporene til juristen og reformatøren Bhimrao Ramji Ambedkar (1891–1956), også en dalit som tok høy utdanning i utlandet og brukte kunnskapen til å fremme de kasteløses interesser.

Under frigjøringskampen mot den britiske kolonimakta utfordret Ambedkar uavhengighetsforkjempere fra de høyere kastene – inkludert Mahatma Gandhi.

– *Alle har hørt om Gandhi, men ikke Ambedkar?*

– Nettopp. Gandhi tilhørte en av de høye kastene, men hevdet å representere også dalitene. Han framstilte seg som en slags helgen, men motarbeidet Ambedkars kamp for likhet, basert på menneskerettigheter og verdighet, noe kastesystemet ikke tillot.

Da britene i 1932 innførte endringer som innebar at kasteløse

skulle sikres økt politisk representasjon, innledet Gandhi en faste til døden i protest. Yengde beskriver aksjonen som utpressing.

– Det Gandhi sa, var: Hvis dalitene får disse politiske rettighetene, tar jeg livet mitt. Mange undertrykte stemmer hadde da så vidt begynt å vokse fram, som ungtrær. Men Gandhi ville hogge dem ned, fordi han ønsket å opprettholde de øvre kastenes hegemoni.

Den herskende klassen i India gjorde opprør mot imperiet, først da de selv ikke tjente på systemet lenger, påpeker Yengde.

– Ambedkars budskap var at uavhengigheten hinduflertallet ivret for, ikke inkluderte de som trengte den mest.

Dalit Panthers

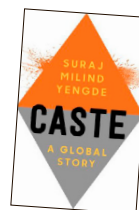
Etter at India ble selvstendig i 1947, ledet Ambedkar arbeidet med å lage grunnloven fra 1950 som offisielt avvirket kastesvesenet. Men ordningen fortsatte å gjennomføre samfunnet i tiårene som fulgte. Dermed ble avkoloniseringen en tapt sjans for dalitene, som har måttet holde fram med organiseringen som Ambedkar og hans likesinnede hadde begynt på.

I «Caste: A Global Story» går Yengde inn i en lite kjent del av dalitenes kamp, som handler om inspirasjonen de har hentet fra den amerikanske borgerrettsbevegelsen. Blant annet skrev Ambedkar brev til tenkeren og aktivisten W.E.B. Du Bois og ba om råd til hvordan dalitene kunne fremme sin sak i FN slik de svarte i USA hadde gjort.

Daliter studerte også den svarte kulturelle oppblomstringen i New York på 1920-tallet, den såkalte Harlem-renessansen. Black Panthers, den militante og revolusjonære organisasjonen som oppsto i California på 1960-tallet, hadde også en tiltrekningskraft på daliter. I Maharashtra, der Yengde er fra, ble derfor en helt ny gruppe dannet i 1972: Dalit Panthers.

– *Hvor viktig var Dalit Panthers?*

– Jeg skal fortelle deg noe: Jeg er en panter. Faren min var også panter. De så på Black Panthers og tenkte: Vi står overfor de samme

La meg fortelle deg noe: Jeg er en panter.

SURAJ YENGDE

FRA
BOKHYLLA

■ Blir man noen gang lei av kunstnerbiografier? Nei, man blir ikke det, og særlig ikke når det kommer til historisk markante kunstnere som Halldis Moren Vesaas. Olav Vesaas' biografi om mora, «Å vera i livet», kom i 2007 og er en usedvanlig innholdsrik beretning om en av det 20. århundrets største norske lyrikere og oversettere. Den uhyre detaljerte boka beskriver tilblivelsen og utviklingen av et kunstnerskap, men også av et litterært miljø og

fellesskap som strakte seg langt ut over bakkene på Midtbø. For de av oss som er særlig opptatt av betingelsene for kvinnelige kunstnerskap, er det ikke minst til stor glede å oppdage at når Halldis bare rakk å gi ut åtte lyrikksamlinger, var ikke det bare på grunn av oppmerksomheten oversettervirksomheten og familien krevde av henne – men også fordi hun var særdeles glad i å gå på fest. st.

VIL UT: Avkoloniseringen av India ble en tapt sjanse for kasteløse, mener Suraj Millind Yengde, her fotografert i Oslo i forbindelse med en bokprat på Melahuset.

grusomhetene. En panter er tilbaketrukket og fredselskende. Men kommer du inn på mitt territorium og trakasserer og torturerer mitt folk, må det få følger. Staten har sviktet oss. Vi må ha et militant svar, som ikke bare handler om gateslag, men å også bruke forestillingsevnen og makta som ligger i ordene.

Universalisme nedenfra

I kjernen av dalitenes kamp finnes en slags universalisme nedenfra. Verken vestlig kolonisering eller hinduistisk identitetspolitikk har gitt dem frihet, fordi ingen av delene realiserte universalismens likhetsideal. Den erfaringen tror Yengde er relevant også i samfunn uten kastekultur.

– Daliter finnes over hele verden. De er ikke bare mennesker som er undertrykt av det hinduistiske kastesystemet i India, men folk som er undertrykt av kulturelle former for kastevesen i sine egne samfunn, enten de er basert på økonomiske, sosiale eller andre paradigmer, sier Yengde.

I bunn ligger også en kompromissløs humanisme, som Yengde oppsummerer slik:

– Jeg trenger ikke å ha samme mor som deg for å identifisere meg med deg. Klarer du å forholde deg min kamp for likhet og rettferdighet? Til tårene mine og harmonien jeg prøver å oppnå? I så fall er vi de samme menneskene.

yohans@klassekampen.no

KOMMENTAR

Det er ikke bare helsevesenet som har blitt todelt. Halsende etter i full fart kommer den offentlige skolen.

Trykk på den røde knappen!

Mamma, kan jeg vær så vær så vær så snill få lov til å begynne der? De

har varm lunsj hver dag! De har symaskiner som fungerer!»

Datteren min hadde blitt med en venninne på et åpent skolearrangement på en av Bergens friskoler og kom tilbake med stjerner i øynene. Det er ikke til å undres over: Det hun så, var en skolehverdag som elever i den offentlige bergensskolen bare kan drømme om. Små, oversiktlige klasser. Nye, oppussede lokaler med god plass og rikelig med utstyr for praktisk og tilrettelagt undervisning. Den nyeste teknologien, den beste pedagogikken. Og, som sagt, varm lunsj.

Det er et prinsipp for meg å ikke klage på den offentlige skolen, som jeg har observert som forelder i 17 år. Jeg har ikke tall på hvor mange dyktige lærere jeg har møtt. Fagfolk som gjør sitt ytterste for elevene med de altfor små ressursene de har. Mennesker med hjerte for lokalsamfunnet og for familiene, som ukentlig sender oss foreldre brev og bilder og forteller om smått og stort fra klassens indre liv.

Men det holder hardt. I høst ble antallet klasser på vår lokale skole redusert, ved at klassene ble slått sammen til færre og større enheter. Dette var helt nødvendig for å imøtekomme kravene fra skoleeier, Bergen kommune. Skolelederne på sin side, står imot så godt de kan. Hvert år overskrider de sine egne budsjetter fordi de insisterer på å gi elevene et tilbud som kan forsvares i forhold til lovverket. Men dette er ikke nok til å snu

utviklingen. Friskolene melder om rekordhøye søkertall og lange ventelister, og hva det betyr, vet vi alle: At den offentlige skolen tømmes for de mest

ressurssterke elevene, mens de som krever mest, blir igjen.

Noen av bergensskolens skolekretser, inkludert vår egen, er svært varierte. I den samme klassen går det elever som bor i kommunal bolig og har lav inntekt, og elever med

høyt lønnet foreldre som eier sin egen, store villa. Dette er på mange måter en stor fordel, men det gjør også utviklingen ekstra tydelig. Ansatte på disse skolene har i flere år etterspurt mer ressurser for å kunne imøtekomme behovene til elever

fra familier som sliter med dårlig økonomi, og som ofte også har krigstraumer. Når den hjelpa uteblir, blir klasserommet et krevende sted å oppholde seg for både lærere og elever. Det er for store behov, og for få voksne. Kort sagt: skoletilbudet i sin alminnelighet blir dårligere, og flere som har råd til det, søker seg bort.

At den offentlige skolen både i Oslo og Bergen raseres for å finansiere kutt i eiendomsskatten, er ikke så absurd som det høres ut. Høyresida vet nemlig godt at det bare er mulig å få gjennomslag for privatisering dersom folk er misfornøyde med det offentlige tilbudet. Det er det som har skjedd i helsevesenet, og det er det som nå er i ferd med å skje i grunnskolen. Det er på høy tid å trykke på den store, røde knappen.

Sandra Lillebo
sandra.lillebo@
klassekampen.no

ILLUSTRASJON: KNUIT LØVÅS